

Sygn. akt II KS 9/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 czerwca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Artymiuk (przewodniczący)

SSN Małgorzata Gierszon

SSN Zbigniew Puskarski (sprawozdawca)

Protokolant Klaudia Binienda

w sprawie **J. B.** i innych

oskarżonych z art. 18 § 3 k.k. w zw. z art. 286 § 1 k.k.

oraz **J. S.** oskarżonego z art. 18 § 2 k.k. w zw. z art. 18 § 3 k.k. w zw. z art. 286 § 1 k.k.

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu w dniu 29 czerwca 2021 r.

skarg obrońców oskarżonych

od wyroku Sądu kręgowego w W.

z dnia 2 marca 2021 r., sygn. akt VI Ka (...),

uchylającego wyrok Sądu Rejonowego w W.

z dnia 15 kwietnia 2021 r., sygn. akt IV K (...), i przekazujący sprawę do ponownego rozpoznania,

na podstawie art. 539e § 2 k.p.k.

1. uchyla zaskarżony wyrok, przy czym w części dotyczącej W. B., C. J., R. L. i J. K. na podstawie art. 435 k.p.k. w zw. z art. 539f k.p.k., i sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym Sądowi Okręgowemu w W.

**2. zarządza zwrot J. B., J. S., M. Ł. , A. S. i J. S. wniesionych
opłat od skargi w kwotach po 450 zł.**

UZASADNIENIE

Prokurator oskarżył J. B., W. B., C. J. , J. S., M. Ł., A. S., R. L. i J. K. o czyny z art. 18 § 3 k.k. w zw. z art. 286 § 1 k.k., a J. S. o czyn z art. 18 § 2 k.k. w zw. z art. 18 § 3 k.k. w zw. z art. 286 § 1 k.k. Istotą przestępstw miało być udzielenie na przestrzeni lat 2012-2013 innym osobom pomocy w wyłudzeniu od Skarbu Państwa mienia (dotacji na realizację projektów szkoleń nadzorowanych przez podmiot związany z Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej) poprzez niezgodne z prawdą potwierdzenie udziału w tych szkoleniach.

Sąd Rejonowy w W. wyrokiem z dnia 15 kwietnia 2019 r., sygn. akt IV K (...), oskarżonych uniewinnił od popełnienia zarzucanych im czynów.

Po rozpoznaniu apelacji wniesionej od tego wyroku przez prokuratora, który podniósł zarzuty obrazy prawa materialnego oraz prawa karnego procesowego i domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji, Sąd Okręgowy w W. wyrokiem z dnia 2 marca 2021 r., sygn. akt VI Ka (...), zgodnie z tym wnioskiem uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu w W. do ponownego rozpoznania.

Na podstawie art. 539a § 1 k.p.k. skargi od wyroku Sądu odwoławczego wnieśli obrońca oskarżonej J. B. oraz obrońca oskarżonych J. S., M. Ł., A. S. i J. S..

Obrońca z urzędu oskarżonej J. B. zaskarżył wyrok w całości, zarzucając „naruszenie prawa procesowego, mogące mieć wpływ na treść orzeczenia, a mianowicie art. 437 § 2 k.p.k. polegające na uchyleniu wyroku Sądu *a quo* pomimo niespełnienia żadnej z przesłanek przewidzianych przez ww. przepis”. Wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w W. (również w zakresie pozostałych współoskarżonych) oraz o zasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz obrońcy zwrotu kosztów pomocy prawnej udzielonej oskarżonej w postępowaniu skargowym.

Obrońca oskarżonych J. S., M. Ł., A. S. i J. S. zaskarżył w całości wyrok Sądu Okręgowego w W., „w zakresie w jakim dotyczy oskarżonych J. S., M. Ł., A. S. oraz J. S., na ich korzyść”. Zarzucił „naruszenie prawa procesowego, mogące mieć

wpływ na treść orzeczenia, a mianowicie art. 437 § 2 zdanie drugie k.p.k. polegające na uchyleniu wyroku Sądu Rejonowego w W. z dnia 15 kwietnia 2019 r., sygn. akt IV K (...) pomimo braku ku temu przesłanek przewidzianych w art. 437 § 2 k.p.k.” Wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w W. (na podstawie art. 435 k.p.k. i art. 536 k.p.k. w zw. z art. 539f k.p.k. również w zakresie pozostałych współoskarżonych), a w przypadku uwzględnienia skargi - dokonanie zwrotu opłaty od skargi.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skargi zasługują na uwzględnienie, bowiem ich autorzy zasadnie podnieśli, że uchylając wyrok Sądu Rejonowego w W. i przekazując sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania, Sąd odwoławczy naruszył art. 437 § 2 k.p.k., który w zdaniu drugim stanowi, że uchylenie orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania może nastąpić wyłącznie w wypadkach wskazanych w art. 439 § 1 k.p.k., art. 454 k.p.k. lub jeżeli jest konieczne przeprowadzenie na nowo przewodu w całości. Wymieniona w tym przepisie przyczyna wydania wyroku kasatoryjnego powinna być precyzyjnie określona, aby wynikało z niego jednoznacznie, która z przesłanek była podstawą takiego właśnie rozstrzygnięcia (zob. wyroki Sądu Najwyższego m.in.: z dnia 16 listopada 2017 r., II KS 3/17; z dnia 14 marca 2018 r., IV KS 4/18; z dnia 25 sierpnia 2020 r., V KS 21/20). Sąd *ad quem* powinien mieć też na uwadze, że nieprawidłowe będzie uchylenie wyroku Sądu *meriti* z podaniem, że zachodzą dwie ostatnie z przyczyn wymienionych w art. 437 § 2 zd. drugie k.p.k., bowiem, pomijając sprawy złożone przedmiotowo, nie zachodzi zbieg kasatoryjnych podstaw z art. 454 § 1 k.p.k. i z powodu konieczności przeprowadzenia na nowo przewodu w całości. Niedopuszczalne byłoby bowiem przeprowadzenie przez sąd odwoławczy całego postępowania dowodowego w wypadku zaskarżenia wyroku, o którym mowa w art. 454 § 1 k.p.k. w celu stwierdzenia, czy zachodzą podstawy do skazania – arg. z art. 452 § 2 k.p.k. (zob. D. Świecki w: D. Świecki red., Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz aktualizowany LEX/el. 2021, teza 45 *in fine* do art. 539a; także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2018 r., IV KS 4/18, OSNK 2018, z. 7, poz. 51). Tymczasem w pisemnym uzasadnieniu zaskarżonego wyroku podano, że jego treść została podyktowana tym, że „skoro apelujący wykazał zasadność błędnej oceny materiału dowodowego, która legła u

podstaw rozstrzygnięcia uniewinniającego, co do wszystkich oskarżonych, to wniosek o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania należało uznać za zasadny. Konieczność ponownego przeprowadzenia postępowania dowodowego ma tu charakter jakościowy - koniecznym jest dokonanie prawidłowej oceny materiału dowodowego, a to wymaga przeprowadzenia przewodu sądowego w całości, ponownie. Dowody zgromadzone w sprawie nie zostały wszechstronnie ocenione i przeanalizowane zgodnie ze wskazaniami wiedzy, logiki i doświadczenia życiowego. Nadto zgodnie z art. 454 par. 1 k.p.k. sąd nie może skazać oskarżonego, który został uniewinniony” (pkt 3.3 uzasadnienia). Podano również, że „brak (jest) możliwości zmiany wyroku mimo zasadności apelacji. Koniecznym będzie przeprowadzenie przewodu sądowego w całości, a w jego toku wnikliwe przeanalizowanie znamion strony podmiotowej przestępstwa pomocnictwa do oszustwa zarzuconych oskarżonym J. B., W. B., C. J., J. S., M. Ł., A. S., R. L. i J. K. oraz podżegania do oszustwa zarzuconemu J. S.” (pkt 5.3.1 uzasadnienia).

Wcześniej Sąd Okręgowy stwierdził, że „należy uznać za zasadny zarzut obrazy przepisów prawa karnego procesowego, a mianowicie art. 4 k.p.k., art. 5 § 2 k.p.k., art. 7 k.p.k. (trudno jednak mówić o naruszeniu art. 5 § 2 k.p.k., gdy jednocześnie wskazuje się na naruszenie art. 7 k.p.k. – uwaga SN), art. 410 k.p.k. poprzez wybiórcze dokonanie oceny zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, z przekroczeniem zasady prawidłowego rozumowania oraz wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego”, jak też obrazy art. 391 § 1 k.p.k. w zw. z art. 366 § 1 k.p.k. poprzez zaniechanie odczytania przez Sąd wyjaśnień S. B., która była jedną z kluczowych osób mających wiedzę odnośnie mechanizmu wyłudzeń dotacji. Krytykę Sądu drugiej instancji wywołało też nieodniesienie się „w żaden sposób” przez Sąd Rejonowy w uzasadnieniu wyroku do zeznań wymienionego świadka.

Gdy chodzi o wskazania co do dalszego postępowania, Sąd odwoławczy stwierdził, m.in. że „przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Rejonowy winien przeprowadzić ponownie w całości przewód sądowy, w szczególności ponownie przesłuchać świadków P. K., R. W., Ł. S. i S. B. na okoliczność ustalenia jakie informacje zostały przekazane oskarżonym aby skłonić ich do złożenia podpisów na dokumentach oraz czy informowano oskarżonych, że dokumenty zostaną wykorzystane do rozliczenia dotacji. Przed wezwaniem świadków Sąd

Rejonowy powinien zwrócić się do Sądu Okręgowego w W. i ustalić czy został wydany już prawomocny wyrok w sprawie o sygn. akt VIII K (...), dołączyć jego odpis, ewentualnie ustalić na jakim etapie znajduje się to postępowanie oraz dołączyć odpis wyjaśnień złożonych na rozprawie przed Sądem przez P. K., R. W. i Ł. S. w tym postępowaniu. Powyższe ustalenia będą miały znaczenie przy przesłuchaniu tych świadków, którzy złożyli oświadczenie o skorzystaniu z prawa do odmowy złożenia zeznań w trybie art. 182 § 3 k.p.k. podczas pierwszego zeznania w postępowaniu sądowym. Podczas ponownego przesłuchania świadka S. B. należy ujawnić treść wszystkich protokołów jej przesłuchania, wymienionych w akcie oskarżenia w wykazie dowodów do przeprowadzenia na rozprawie głównej. Następnie Sąd powinien dokonać prawidłowej analizy materiału dowodowego, zgodnie z zasadą swobodnej, a nie dowolnej oceny dowodów. (...) W odniesieniu do pozostałych dowodów w szczególności zeznań świadków: J. K., M. D., K. J., M. Ż., G. T., J. M. i Ł. Ż. - jako, że nie miały one wpływu na uchylenie wyroku - Sąd Rejonowy może poprzestać na ich ujawnieniu, zgodnie z treścią art. 442 § 2 k.p.k.”

Przytoczone fragmenty uzasadnienia wyroku każą uznać, że jest ono wewnętrznie sprzeczne i nie daje jasności co do faktycznej przyczyny uchylenia wyroku Sądu Rejonowego i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania. Z jednej bowiem strony wskazano, że apelujący prokurator „wykazał zasadność błędnej oceny materiału dowodowego, która legła u podstaw rozstrzygnięcia uniewinniającego” oraz że „zgodnie z art. 454 par. 1 k.p.k. sąd nie może skazać oskarżonego, który został uniewinniony”, co sugeruje, że to ujęta w tym przepisie reguła *ne peius* nakazywała wydać takie rozstrzygnięcie, jednak z drugiej strony akcentowano, że zachodzi jest konieczność przeprowadzenia na nowo przewodu w całości. Jak wspomniano, równoczesne odwoływanie się sądu *ad quem* do tych dwóch przesłanek wydania wyroku kasatoryjnego nie jest prawidłowe, a na gruncie niniejszej sprawy razi brakiem konsekwencji w rozumowaniu. Jeżeli bowiem zgodzono się z prokuratorem, że z powodu błędnej oceny materiału dowodowego Sąd meriti uniewinnił oskarżonych oraz podano, że ich skazanie w instancji nie jest możliwe z uwagi na treść art. 454 § 1 k.p.k., co sugeruje, że w oczach Sądu odwoławczego wina oskarżonych nie budzi wątpliwości i materiał dla dokonania w tym zakresie oceny jest kompletny, tyle że wymaga prawidłowej oceny oraz (co do części)

zgodnego z przepisami postępowania ujawnienia, to nie wiadomo dlaczego nakazano Sądowi I instancji przy ponownym rozpoznaniu sprawy pozyskać od świadków określone informacje, jak też ustalić w Sądzie Okręgowym w W. stan sprawy VIII K (...) w aspekcie możliwości uzyskania zeznań świadków, którzy skorzystali z unormowania art. 182 § 3 k.p.k. Jeżeli zaś chodzi o drugi, wydaje się główny, wskazany powód uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania – konieczność przeprowadzenia na nowo przewodu w całości, to Sąd odwoławczy pominął, że ta przesłanka aktualizuje się tylko wtedy, kiedy sąd orzekający w pierwszej instancji naruszył przepisy prawa procesowego, co skutkowało, w realiach sprawy, nierzetelnością postępowania sądowego, uzasadniającą potrzebę powtórzenia wszystkich czynności procesowych składających się na przewód sądowy w tym sądzie (zob. uchwałę składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2019 r., I KZP 3/19, OSNK 2019, z. 6, poz. 31). Wynika z tego, że ta przesłanka w praktyce sądowej występuje nader rzadko i z pewnością nie zaistniała w niniejszej sprawie, w której Sąd Okręgowy co prawda wzmiankował o uchybieniach postępowania pierwszoinstancyjnego, jednak nie w aspekcie jego nierzetelności rozumianej jako naruszenie podstawowych reguł procesu, które dyskwalifikowałyby w całości to postępowanie. Potrzebie przeprowadzenia na nowo przewodu w całości Sąd *ad quem* sam zresztą zaprzeczył, skoro zalecając ujawnienie zeznań znacznej świadków na podstawie art. 442 § 2 k.p.k. tym samym uznał, że dowody te zostały przeprowadzone prawidłowo i nie miały wpływu na uchylenie wyroku (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 2019 r., IV KS 33/18), nadto najwyraźniej nie wziął pod uwagę, że – co wynika z powołanej uchwały Sądu Najwyższego I KZP 3/19 – konieczność dokonania prawidłowej oceny materiału dowodowego nie może prowadzić do wniosku, że niezbędne jest przeprowadzenie na nowo przewodu w całości. Do obrazu art. 437 § 2 zd. drugie k.p.k. dochodzi również wtedy, gdy uchylenie wyroku następuje z powodu konieczności uzupełnienia postępowania dowodowego jedynie w części, czego potrzebę dostrzegł Sąd Okręgowy (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 2020 r., IV KS 30/20).

Mając powyższe na uwadze, w uwzględnieniu obu skarg obrońców Sąd Najwyższy uchylił wyrok Sądu Okręgowego w W. w odniesieniu oskarżonych: J. B., J. S., M. Ł. , A. S. i J. S. i sprawę przekazał temu Sądowi do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym. Wyroku nie zaskarżyli W. B. , C. J., R.

L. i J. K., jednak te same względy nakazywały wydać na podstawie art. 435 k.p.k. w zw. z art. 539f k.p.k. takie samo orzeczenie w odniesieniu i do tych oskarżonych. Rozstrzygnięcie o zwrocie oskarżonym wniesionych opłat od skarg znajduje oparcie w art. 527 § 4 k.p.k. w zw. z art. 539f k.p.k.

W toku ponownego rozpoznania sprawy Sąd Okręgowy uwzględni poczynione wyżej uwagi, nadto będzie miał na uwadze, że obowiązujący model postępowania odwoławczego zasadniczo ogranicza możliwość wydania orzeczenia o charakterze kasatoryjnym i nakazuje sądowi drugiej instancji samodzielnie uzupełniać materiał dowodowy, chyba że byłoby to niecelowe z przyczyn określonych w art. 437 § 2 zd. drugie k.p.k. (art. 452 § 2 pkt 2 k.p.k.).

Wniosek obrońcy z urzędu J. B. o zasądzenie od Skarbu Państwa na jego rzecz zwrotu kosztów pomocy prawnej udzielonej oskarżonej w postępowaniu skargowym nie mógł zostać uwzględniony, bowiem – jak to wskazał Sąd Najwyższy w powołanym wcześniej wyroku z dnia 25 sierpnia 2020 r., V KS 21/20 – chociaż to postępowanie jest postępowaniem nadzwyczajnym, to toczy się w ramach postępowania karnego zasadniczego i to w układzie, gdy nie zostało wydane orzeczenie kończące postępowanie, a tylko wtedy sąd rozstrzyga o kosztach postępowania (art. 626 § 1 k.p.k.). Zasądzenie obrońcy należnych kosztów z tytułu sporządzenia skargi winno zatem nastąpić w orzeczeniu, które będzie kończyć postępowanie karne.